

УДК: 339.92:339.543.2(4)
Bibliid 1451-3188, 17 (2018)
Год XVII, бр. 63, стр. 128–137
Изворни научни рад

ЕВРОПСКО УДРУЖЕЊЕ ЗА СЛОБОДНУ ТРГОВИНУ

др Мирослав МИЛОСАВЉЕВИЋ

мр Јелена МИЛОСАВЉЕВИЋ¹

Abstract: The paper analyses the European Free Trade Association (EFTA), one of the European economic associations with the legal personality and international legal personality, its origin, its goals, ways and instruments for achieving these goals, as well as the organs of the Association. The rapid and successful economic development of EFTA member states is just a significant motive for this association to be trained in all its segments. The relationship of the Republic of Serbia with the EFTA in the field of economic cooperation, with a special view of the area of free trade and the contracts concluded between the individual EFTA countries and our state, is also presented. Finally, an appropriate conclusion is given indicating, among other things, the relevance and economic benefits of such association and, for example, the Member States of the EFTA which are small, both spatially and in terms of population, indicate how they can successfully and independently develop domestic economy, increase the standard of citizens and build a safe and stable future.

Key words: free trade, goals, instruments, cooperation, economic benefits.

1) УВОД

После Другог светског рата постојала је тенденција оснивања економских и политичких удружења у која су се укључивале државе Европе. Источноевропске земље основале су Савет за узајамну економску помоћ – *Совет економической взаимопомощи (СЕВ)*, којима су се, касније, прикључиле још неке државе,² док је на Западу основана Европска економска заједница –

¹ Факултет за правне и пословне студије Нови Сад; Војвођанска банка, а.д., Нови Сад, Е-маил: m.milosavljevic-ns@hotmail.com.

² Основан 1949. године и у његовом саставу су биле државе: Совјетски Савез, Пољска, Чехословачка, Мађарска, Румунија, Бугарска и Немачка Демократска Република, Вијетнам, Шпанија, Албанија, Монголија и Куба.

*European Economic Community, EEC (каснији назив: Европска унија),*³ као и Европско удружење за слободну трговину (ЕФТА). Свако од тих удружења развијало је посебан систем привредне сарадње и остваривало различите успехе и специфичне односе. Замисао о удружењу држава на флексибилним основама са слободним кретањем роба, капитала и људи, остварила се кроз Европско удружење за слободну трговину. Идеје да се свеобухватније удружи европски простор, с крајњим циљем да се формира нови друштвено-политички простор у коме би органи заједнице имали наднационална карактер и надлежности, док би се према трећим државама успоставила заједничка политика, остваривана је кроз ЕЕЗ (касније ЕУ).⁴

2) ОСНИВАЊЕ

Иницијативу за оснивање Европског удружења дала је Велика Британија после неуспелог покушаја да спроведе свој концепт „Слободног европског тржишта“. ЕФТА је утемељена потписивањем Штокхолмске конвенције (споразума) 20. новембра 1959. године⁵ која је ступила на снагу 8. маја 1960. године.⁶ Државе оснивачи су: Аустрија, Данска, Норвешка, Португал, Шведска, Швајцарска и Велика Британија. Касније су удружењу приступиле: Финска⁷ и Исланд.⁸ Због прикључења Европској унији из ЕФТА су иступиле неке чланице,⁹ тако да сада ова организација има четири чланице и то: Република Исланд, Кнежевина Лихтенштајн, Краљевина Норвешка и Швајцарска Конфедерација. Изузев Швајцарске остале три чланице ЕФТЕ су затражиле пријем у Европску унију.¹⁰ ЕФТА је основана као алтернатива за државе Европе које нису могле или

³ Створена је 1957. године Римским уговором од стране шест оснивача: Белгије, Француске, Италије, Луксембурга, Холандије и Западне Немачке.

⁴ Влатко Милета, „Тридесет година Европског удружења за слободну трговину“, *Политичка мисао*, Загреб, 1990, бр. 4, стр. 9.

⁵ У литератури се наводи и други датум потписивања Конвенције и то 4. јануар 1960. године: Витомир Поповић, Радован Вукадиновић, *Међународно пословно право – општи део*, Правни факултет Бања Лука, Правни факултет Крагујевац, 2005, стр. 207. Видети Интернет: <http://www.efta.int/legal-texts/efta-convention>

⁶ Радомир Ђуровић, *Међународно привредно право*, Савремена администрација, Београд, 2004, стр. 135.

⁷ Финска је приступила 1961, а постала пуноправни члан 1. јануара 1986. године

⁸ Исланд је приступио 1. марта 1970, док је Лихтенштајн приступио 1. септембра 1991. године.

⁹ Данска и Велика Британија су иступиле 1. јануара 1973. године, Португал 1. јануара 1986. године, Финска; Шведска и Аустрија су иступиле 1. јануара 1995. године.

¹⁰ Радомир Ђуровић, *op.cit.*, стр. 135.

нису хтеле да уђу у Европску економску заједницу (сада: Европску унију), односно које су хтеле да задрже политичку неутралност, с обзиром да су неки основни принципи овог интеграционог модела били супротни традиционалном опредељењу неких европских земаља.¹¹ Конвенција о оснивању ЕФТА има већи број анекса, додатака, а и протоколи и њен су саставни део. Најзначајнији су следећи анекси и то: Анекс о правилима о пореклу; Анекс о међусобној административној помоћи у царинским питањима; Анекс о листи пољопривредних добара и роба прерађених из пољопривредних сировина; Анекс о листи тарифних концесија за пољопривредне производе; Анекс о семенима; Анекс о органској пољопривреди; Анекс о санитарним и фитосанитарним мерама; Анекс о процедурама за пружање информација у области техничких прописа и правила о услугама информационог друштва; Анекс о зајамном признавању у вези са проценом усаглашености; Анекс о правима интелектуалне својине; Анекс о резервацији Исланда о инвестицијама и услугама; Анекс о резервацији Лихтенштајна о инвестицијама и услугама; Анекс Норвешке о инвестицијама и услугама; Анекс о резервацији Швајцарске за инвестиције и услуге; Анекс о копненом транспорту; Анекс о ваздушном транспорту; Анекс о јавним набавкама; Анекс о органима, комитетима и другим телима које је основао Савет; Анекс о арбитражи; Анекс о територијалној примени.¹²

3) ЦИЉЕВИ ОСНИВАЊА

ЕФТА је међувладина организација која је основана ради промоције слободне трговине и економске интеграције међу њеним државама чланицама, које су желеле да остваре узајамну слободну трговину индустријским производима и да унапреде трговину пољопривредним производима, без чврстог повезивања како је то било у Европској економској заједници. Дакле, у међусобном промету примењују се заједнички договорене повластице, а према трећим државама свака држава чланица ЕФТА води независну спољнотрговинску политику, што није случај са земљама Европске заједнице (касније ЕУ). У ЕФТА не постоје обавезе вођења заједничке социјалне, пореске и монетарне политике.¹³ Из наведених разлога органи ЕФТА немају наднационалне надлежности и одлуке самостално доносе државе чланице. Укинута су царине веома брзо, пре него што је то урадила Европска економска заједница. Чланице ЕФТА склопиле су са Европском економском заједницом споразуме о успостављању слободне трговине за већину индустријских

¹¹ Кристијан Ристић, Мирко Петковић, *Међународна економија и интернационалне финансије*, Етностил, Београд, 2013, стр. 165.

¹² Члан 53 Конвенције. Интернет: <http://www.efta.int/legal-texts/efta-convention/annexes>

¹³ *Ibidem*, стр. 166.

производа. Дакле, ЕФТА има општи циљ да промовише континуирано и уравнотежено јачање трговине и економских односа између држава чланица са поштеним условима за конкуренцију и уз поштовање еквивалентних правила, у оквиру области Удружења.¹⁴ Конкретни циљеви су: слободна трговина робом; постепена либерализација и слободно кретање људи; прогресивна либерализација трговине, услуга и инвестиција; обезбеђење поштених услова конкуренције која утиче на трговину између држава чланица; отварање тржишта јавних набавки држава чланица; обезбеђење адекватне заштите права интелектуалне својине, у складу са највишим међународним стандардима.¹⁵

4) НАЧИНИ ОСТВАРИВАЊА ЦИЉЕВА ЕФТА

Државе чланице ЕФТА су се обавезале да предузимају све потребне мере, било опште или посебне, како би осигурале испуњавање обавеза које проистичу из Конвенције и дужне су да се уздрже од било које мере која би могла да угрози постизање циљева који су утврђени Конвенцијом.¹⁶ Да би се остварили циљеви ЕФТА, успостављени су одређени инструменти и механизми. Пре свега, укинута су царине на увоз и извоз и све накнаде (дажбине) истог дејства на робу која води порекло из држава чланица ЕФТА, на бази начела најповлашћеније нације, признавањем националног третмана у примени фискалних дажбина на увезену робу и забраном количинских ограничења на робу која води порекло из држава чланица.¹⁷ Државе чланице су се обавезале да на увезене производе из других држава чланица ЕФТА неће наплаћивати дажбине које су веће од оних које наплаћује за сличне производе домаћих произвођача како би се обезбедила заштита домаћих производа. Забрањене су и извозне дажбине и увођење количинских ограничења на увоз, односно извоз робе са територије и на територије других држава чланица ЕФТА, уколико то није посебно предвиђено као изузетак. Без обзира што су у току 1966. године чланице ЕФТА укинуле царине и друга ограничења њеним мање развијеним државама омогућена је додатна фаза прилагођавања. Процес прилагођавања у Финској завршен 1967. године и Норвешкој 1970, у Португалу је рок био до 1979. године, Исланду је омогућено да своје робе извози на тржиште Удружења уз услов да снижава увозне царине за 30% и тек је 1980. године потпуно укинуо царинску заштиту за робе које увози с подручја ЕФТА.¹⁸

¹⁴ Члан 2 Конвенције.

¹⁵ Ibidem.

¹⁶ Члан 50 Конвенције.

¹⁷ Витомир Поповић, Радован Вукадиновић, *op. cit.*, стр. 208.

¹⁸ Влатко Милета, *op. cit.*, стр. 95.

Према трећим земљама свака чланица ЕФТА има право да царине уводи и мења према сопственим потребама. У томе се зона слободне трговине битно разликује од принципа на којима се темељи царинска унија.

Стандардизација робе која се продаје на тржишту ЕФТА у знатној мери је поспешила остваривања циљева овог удружења. Државе чланице су обавезне да одобре и обезбеде адекватну и ефикасну заштиту права интелектуалне својине и предвиде мере за извршење таквих права од њиховог кршења, фалсификовања и пиратерије, док ће држављанима других држава чланица ЕФТА обезбедити третман који није мање повољан од оног који они дају својим држављанима.¹⁹ Слобода кретања људи обезбеђује се између држава чланица тако што се: даје право на улазак, боравак, запошљавање, оснивање привредних субјеката и право на боравак на територији држава чланица; олакшава пружање услуга на територији држава чланица; лицима без економске активности у држави домаћину признају право на улазак и боравак на територији држава чланица; обезбеђује исти живот, услове рада као што су они који се дају домаћим држављанима.²⁰ Једна група држава чланица ЕФТА има регулисане трговинске односе са ЕУ на вишем нивоу него што нове чланице ЕУ имају одобрених преференција. То су земље ЕФТА које учествују у јединственом тржишту ЕУ, осим у онима активностима у којима су одабрале да не учествују, као што је јединствена политика рибарења. То су Норвешка, Исланд и Лихтенштајн које су са ЕУ закључиле Споразум о Европском економском простору (European Economic Area EEA) 1993. године, док Швајцарска своје односе са ЕУ уређује системом билатералних трговинских споразума јер је наведени споразум одбијен на референдуму.²¹ Ради ефикасног остваривања циљева ЕФТА и праћења тог остварења, државе чланице су дужне да објављују своје законе и друге прописе, процедуре и административне одлуке, као и судске одлуке, као и међународне споразуме који могу утицати на испуњење права и обавеза које проистичу из Конвенције.

5) ОРГАНИЗАЦИЈА ЕФТА

ЕФТА нема наднационална тела, што се огледа у томе што је формирала само Савет који је састављен од делегација држава чланица које предводе министри или стални представници – шефови делегација. Саветом председава и организује његово функционисање свака земља чланица наизменично по шест месеци. Савет се обично састаје осам пута годишње на нивоу амбасадора

¹⁹ Члан 19 Конвенције

²⁰ Члан 20 Конвенције

²¹ Предраг Бјелић, *Утицај придружења Србије ЕУ на њену спољнотрговинску политику*, Фондација за отворено друштво Србија, Београд, 2016, стр. 9.

(шефови сталних делегација у ЕФТА) и два пута годишње на министарском нивоу.²²

Најначјније одлуке и препоруке за Удружење доносе се једногласно, док је у споредним стварима довољна већина гласова. Одлуке или препоруке сматрају се једногласним уколико ниједна држава чланица не гласа против. Одлуке и препоруке које треба донети већином гласова доносе се тако што за њих треба да гласају три државе чланице. Уколико се број држава чланица ЕФТА промени Савет може да измени број гласова потребних за одлуке и препоруке које треба донети већином гласова.²³ Свака држава чланица има по један глас. Савет може да донесе одлуке, које су обавезујуће за све државе чланице а може дати и препоруке државама чланицама. Делатност Савета је да: одлучује о изменама и допунама конвенције и надгледа њену примену; размотра да ли државе чланице предузимају активности како би се промовисало постизање циљева Удружења; олакшава успостављање блиских веза са другим државама и синдикатима држава; настоји да успостави такве односе са другим међународним организацијама које могу олакшати постизање циљева Удружења; преговара о трговинским споразумима и споразумима о сарадњи између држава чланица и било које друге државе, савеза држава или међународне организације; настоји да реши спорове који могу настати у погледу тумачења или примене Конвенције и разматра друга питања која могу утицати на спровођење Конвенције.²⁴ Савет може да оснује органе, комитете и друга тела, уколико сматра потребним, што је он и учинио. Савет има комитете, као помоћна тела – Комитет за царине, Комитет трговинских експерата, Буџетски комитет, који су основани 1960. године; Комитет за пољопривреду, основан 1963. године; Комитет за економски развој, основан 1963. године; Економски комитет, основан 1964. године и Консултативни комитет, основан 1961. године. Најважнија саветодавна тела ЕФТА су Парламентарни одбор, који представља форум за парламентарце држава чланица, и Консултативни комитет који је састављен од представника синдиката и организација послодаваца.²⁵ Административне послове обавља стални Секретаријат чије се седиште налази у Швајцарској, у Женеви. Унутрашња организација и циљеви које је Удружење поставило указују на његову привременост. Од самог његовог оснивања, оснивачи су га сматрали као привремено економско удружење, чији је задатак да ради на успостављању економског јединства свих земаља Европе, што је и остао главни циљ ЕФТА. Основном циљу подређени су сви задаци и са

²² Интернет: www.efta.int/about-efta

²³ Члан 43 Конвенције

²⁴ Члан 43 Конвенције

²⁵ Интернет: <http://www.efta.int/sites/default/files/documents/legal-texts/eftaconvention/Vaduz%20Convention%20Agreement.pdf>

њим је усаглашена организациона структура ЕФТА и њена делатност у спољнотрговинском погледу.²⁶

6) РЕШАВАЊЕ СПОРОВА

Државе чланице ЕФТА своје спорове у вези са тумачењем и применом Конвенције могу да решавају на неколико начина и то: договором, путем консултација и арбитражом. У Конвенцији је утврђено да државе чланице ЕФТА могу у свако доба настојати да се договоре о тумачењу и примени Конвенције и кроз сарадњу и консултације постигну решења која су на обострано задовољство.²⁷

Држава чланица може поставити било које питање Савету, а које се односи на тумачење или примену Конвенције, ради консултација. Савету се, том приликом, морају доставити све информације које би могле бити од користи у циљу детаљног испитивања ситуације како би се пронашло прихватљиво решења. У том циљу, Савет испитује све могућности за добро остваривање Конвенције. Држава чланица која сматра да је мера, коју предузима друга држава чланица у супротности са Конвенцијом, а спорно питање није решено у року од 45 дана путем консултација и договора, може тражити да спорно питање реши арбитража једне или више држава чланица у спору. Копија овог обавештења мора се доставити свим државама чланицама, тако да свака може да утврди да ли има значајан интерес у овом случају. Када више држава чланица затражи решавање спора путем арбитраже у вези са истим питањем, формира се јединствена арбитража која разматра спорове, уколико је то изводљиво.²⁸ Држава чланица која није страна у спору има право да подноси писмене поднеске арбитражи, прима писмене поднеске држава чланица у спору, присуствује свим рочиштима и даје усмена изјашњења. Одлука арбитраже је коначна и обавезујућа за државе у спору и одмах је извршна.²⁹

7) ОДНОС РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ И ЕФТА

Почев од 90-их година ЕФТА развија економске односе закључењем споразума о слободној трговини и партнерству с трећим земљама у Европи и изван ње. ЕФТА је у претходном периоду закључила више споразума о слободној трговини,³⁰ и у току су преговори са још неким државама. Текст основног

²⁶ Влатко Милета, *op.cit.*, стр. 79.

²⁷ Члан 47 Конвенције.

²⁸ Члан 48 Конвенције.

²⁹ *Ibidem.*

³⁰ Споразум са Албанијом, Чилеом, Канадом, Египтом, Израелом, Мексиком и др.

споразума ЕФТА са трећим државама је типски по својој садржини, уз одређене специфичности које свака држава која закључује споразум са државама ЕФТА оствари у преговорима. Саставни део ових споразума чине анекси и протоколи, укључујући и њихове додатке. У завршним одредбама, утврђује се ступање на снагу споразума који подлеже ратификацији, прихватању или одобрењу у складу са уставним поретком сваке земље. Први документ на основу кога је успостављена сарадња између Републике Србије и држава ЕФТА јесте Споразум о слободној трговини сачињен 17. децембра 2009. године у Женеви, и ратификован је у Народној скупштини Републике Србије 26. маја 2010. године.³¹ Склапањем овог споразума и допунских споразума о трговини пољопривредним производима, који се истовремено закључују између Републике Србије и сваке појединачне државе ЕФТА, Република Србија и државе ЕФТА успоставиле су зону слободне трговине, у циљу подстицања просперитета и економског развоја на својим територијама.³² Циљеви споразума који се заснива на трговинским односима између тржишних економија и поштовању демократских принципа и људских права су: остваривање либерализације трговине робом у складу са Општим споразумом о царинама и трговини; узајамно повећање могућности за улагања између страна у споразуму и постепено стварање окружења које погодује унапређењу трговине услугама; обезбеђење правичних услова за конкуренцију у трговини између страна у споразуму и осигурање одговарајуће и делотворне заштите права интелектуалне својине; постепено остварање додатне либерализације на тржиштима јавних набавки страна у споразуму на узајамној основи; и допринос складном развоју и повећању светске трговине.³³ Република Србија и државе ЕФТА појединачним споразумима преузеле су обавезу да наставе са спровођењем мера у циљу даље либерализације међусобне трговине пољопривредним производима, узимајући у обзир уобичајене робне токове које таква трговина има између њих, посебну осетљивост таквих производа и развој аграрне политике на обе стране. Стране у споразуму су се обавезале да ће се консултовати како би постигле жељени циљ, и то побољшањем приступа тржишту кроз смањење или укидање царина на пољопривредне производе и кроз проширење обухвата пољопривредних производа у складу са споразумима.

8) ИЗВОРИ

Бјелић, П., Утицај придружења Србије ЕУ на њену спољнотрговинску политику, Фондација за отворено друштво, Србија, Београд, 2016.

³¹ Интернет: <http://www.pks.rs/SADRZAJ/Files/01%20Sporazum%20EFTA.pdf>

³² Члан 1 ст. 1. Споразума о слободној трговини између Републике Србије и држава ЕФТА.

³³ Члан 1 ст. 2. Споразума о слободној трговини између Републике Србије и држава ЕФТА.

Ђуровић, Р., Међународно привредно право, Савремена администрација, Београд, 2004.

Интернет: <http://www.efta.int/legal-texts/efta-convention>

Интернет: <http://www.efta.int/legal-texts/efta-convention/annexes>

Интернет: <http://www.pks.rs/SADRZAJ/Files/01%20Sporazum%20EFTA.pdf>

Интернет: www.upravacarina.rs/.../Medjunarodni%20sporazumi/Sporazum.

Интернет: <http://www.efta.int/sites/default/files/documents/legal-texts/efta-convention/Vaduz%20Convention%20Agreement.pdf>

Милета, В., „Тридесет година Европског удружења за слободну трговину“, Политичка мисао, Загреб, 1990.

Поповић, В., Вукадиновић, Р., Међународно пословно право – општи део, Правни факултет Бања Лука и Правни факултет Крагујевац, 2005.

Ристић, К., Петковић, М., Међународна економија и интернационалне финансије, Етностил, Београд, 2013

9) ЗНАЧАЈ ЗА РЕПУБЛИКУ СРБИЈУ

Непосредно после Другог светског рата постојала је тенденција оснивања економских и политичких удружења у која су се укључивале државе Европе. Реч је, пре свега, о оснивању Савета за узајамну економску помоћ – СЕВ и Европске економске заједнице – ЕЕЗ (касније: Европска унија – ЕУ). Непосредно после оснивања СЕВ и ЕЕЗ, на иницијативу Велике Британије 1959. године, основано је Европско удружење за слободну трговину (ЕФТА) од стране Аустрије, Данске, Норвешке, Португала, Шведске, Швајцарске и Велике Британије, док су касније Удружењу приступиле Финска и Исланд. Поједине државе су, у међувремену, иступиле из ЕФТА и приступиле ЕУ, тако да сада ЕФТА има четири државе чланице. Ова међувладина организација је основана ради промоције слободне трговине и економске интеграције међу њеним чланицама, које су желеле да остваре узајамну слободну трговину индустријским производима и да унапреде трговину пољопривредним производима, без чврстог повезивања, како је то било у ЕЕЗ. Ради остварења циљева ЕФТА, успостављени су одређени инструменти и механизми, као што су укидање царина на увоз и извоз и све накнаде које имају исто дејство на робу која води порекло из држава чланица ЕФТА, на бази начела најповлашћеније нације, признавањем националног третмана у примени фискалних дажбина на увезену робу и забраном количинских ограничења на робу која води порекло из држава чланица. Поред тога, обезбеђена је адекватна заштита права интелектуалне својине и слобода кретања људи и капитала. ЕФТА нема наднационална тела, што се огледа у томе што је формиран само

Савет који је састављен од делегација држава чланица, које предводе министри или стални представници – шефови делегација.

Државе чланице ЕФТА своје спорове, у вези са тумачењем и применом Конвенције, могу да решавају на неколико начина и то: договором, путем консултација и арбитражом.

Република Србија успоставила је сарадњу са државама ЕФТА закључењем Споразума о слободној трговини 17. децембра 2009. године у Женеви и појединачним споразумима са свим њеним државама, стварајућу зону слободне трговине, у циљу подстицања просперитета и економског развоја на својим територијама. Потписивање уговора са ЕФТА и њеним чланицама доприноси бољем положају Србије у режиму слободне трговине и извозу производа из Републике Србије без царина на тржиште које има преко 13 милиона становника, као и за стимулисање нових улагања код нас. Ова сарадња омогућава да се прошири тржиште за производе који потичу из наше земље и ствара повољне услове за бављењем модерном слободном трговином под истим условима за све привредне субјекте. Посебно је значајна могућност да привредни субјекти из Србије, заједно са привредним субјектима држава чланица ЕФТА, наступају на трећим тржиштима. На крају, можемо констатовати да управо на примерима држава чланица ЕФТА које су мале, како просторно тако и по броју становника, може успешно и самостално да се развија домаћа привреда, повећава стандард грађана и гради сигурна и стабилна будућност.